

УДК 7.045:355.14]:94(477)

Чуйко Світлана Володимирівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна
orcid: 0009-0003-0682-2750,
e-mail: chuyko.svet@gmail.com

Chuyko Svitlana Volodymyrivna

a student of the first (bachelor's) level of higher education,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
Kyiv, Ukraine
orcid: 0009-0003-0682-2750,
e-mail: chuyko.svet@gmail.com

**ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ШЕВРОНУ:
ВІД АМАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО СИМВОЛУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

**THE PHENOMENON OF THE UKRAINIAN
CHEVRON: FROM AMATEUR ART OF MILITARY
SERVANTS TO A SYMBOL OF NATIONAL IDENTITY**

Анотація. Стаття присвячена феномену українських військових шевронів (нарукавних знаків) як унікального інструменту повернення до української ідентичності та наративів у контексті сучасного конфлікту – російсько-української війни 2014–2026 років. У статті досліджуються процеси трансформації творчої мови українських митців-військовослужбовців, розглядаються шеврони не лише

як функціональний елемент уніформи, а як комплексний інструмент національної ідентифікації, історичної спадкоємності, культурного спротиву та деколонізації.

Методологічну основу дослідження становлять міждисциплінарний підхід, візуальний аналіз емблем, а також історико-культурний та семіотичний методи. У статті проаналізовано як офіційні емблеми бригад, так і особисті патчі військовослужбовців.

Особливу увагу приділено *grassroots* – походженню (низовому, народному) шевронної символіки. Значна частина сучасних офіційних емблем Збройних Сил України виникли як імпровізовані ескізи, створені військовослужбовцями–аматорами під впливом особистих переживань війни, територіальної приналежності, добровольчих традицій чи колективних цінностей. Ці аматорські дизайни поширювалися в соціальних мережах, резонували з підрозділами та згодом проходили офіційне затвердження в Генеральному штабі ЗСУ відповідно до «Методичних рекомендацій» Міністерства оборони України. Лише у 2025 році було затверджено 163 нові наруканні знаки, що свідчить про динамічність процесу. Такий механізм демократизації символотворення якісно відрізняється від традиційних ієрархічних (*top-down*) практик військової геральдики в інших країнах і демонструє, як звичайний військовослужбовець стає співавтором національного наративу.

Важливо підкреслити роль шевронів у відновленні історичної тяглості. Інтеграція архетипних образів, історичних постатей, фольклорних мотивів та сакральних символів відображає прагнення до відновлення національної пам'яті, порушеної внаслідок тривалих процесів русифікації. Встановлено, що процес створення шевронів є формою колективної творчості,

у якій індивідуальний досвід війни трансформується у візуальний код спільних цінностей і смислів. Водночас символіка виконує функцію травмотерапії, мобілізації та формування культурної пам'яті.

На відміну від попередніх досліджень (В. Карпов, О. Кравченко, Л. Назарова, О. Серемуля та ін.), запропоновано системний міждисциплінарний аналіз саме низового походження шевронів як соціокультурного явища, а не поодиноких випадків.

Зроблено висновок, що сучасний український шеврон є не лише елементом військової атрибутики, а й важливим культурним артефактом, який відображає процеси самоідентифікації, суспільної консолідації та боротьби за збереження національної суб'єктності. Він постає як живий артефакт національного відродження, де війна за територію паралельно є війною за ідентичність, а солдати-художники реставрують тисячолітню тяглість української присутності на своїй землі.

Ключові слова: український шеврон, військовий шеврон, нарукавні знаки, військове мистецтво, національна ідентичність, трипільська культура, українська міфологія, руни, культурний спротив, деколонізація, grassroots-процес.

Abstract. The article examines the phenomenon of Ukrainian military chevrons (shoulder sleeve insignia) as a unique instrument for returning to Ukrainian identity and narratives in the context of the contemporary conflict—the Russo-Ukrainian war of 2014–2026. The study explores the transformation of the creative language of Ukrainian artist-soldiers, considering chevrons not merely as a functional element of uniform but as a complex tool of national identification, historical continuity, cultural resistance, and decolonization.

The methodological framework is based on an interdisciplinary approach, visual analysis of emblems, and historical-cultural and semiotic methods. Both official brigade insignia and personal patches of servicemembers are analyzed.

Particular attention is paid to the grassroots origin of chevron symbolism. A significant number of contemporary official emblems of the Armed Forces of Ukraine originated as improvised sketches created by amateur servicemembers under the influence of personal wartime experiences, territorial affiliation, volunteer traditions, and collective values. These amateur designs circulated on social media, resonated with military units, and were later officially approved by the General Staff of the Armed Forces of Ukraine in accordance with the “Methodological Guidelines” of the Ministry of Defense of Ukraine. In 2025 alone, 163 new shoulder sleeve insignia were approved, demonstrating the dynamic nature of this process. Such a mechanism of democratizing symbol creation differs substantially from traditional hierarchical (top-down) practices of military heraldry in other countries and illustrates how an ordinary servicemember becomes a co-author of the national narrative.

The study emphasizes the role of chevrons in restoring historical continuity. The integration of archetypal imagery, historical figures, folkloric motifs, and sacred symbols reflects an effort to revive national memory disrupted by prolonged processes of Russification. It is established that the creation of chevrons constitutes a form of collective creativity in which individual wartime experience is transformed into a visual code of shared values and meanings. At the same time, this symbolism performs functions of trauma processing, mobilization, and the formation of cultural memory.

In contrast to previous studies (V. Karpov, O. Kravchenko, L. Nazarova, O. Seremulia, among others), this article proposes

a systematic interdisciplinary analysis of the grassroots origin of chevrons as a socio-cultural phenomenon rather than isolated cases.

The article concludes that the contemporary Ukrainian chevron is not only an element of military insignia but also an important cultural artifact reflecting processes of self-identification, social consolidation, and the struggle to preserve national subjectivity. It emerges as a living artifact of national revival, where the war for territory is simultaneously a war for identity, and soldier-artists restore the millennia-long continuity of Ukrainian presence on their land.

Keywords: Ukrainian chevron, military chevron, shoulder sleeve insignia, military art, national identity, Trypillian culture, Ukrainian mythology, runes, cultural resistance, decolonization, grassroots process.

Вступ. Як художник, який працює над дослідженням трансформації творчої мови українських художників-військовослужбовців періоду 2014-2025 року, я можу виокремити особливим пластом цінної інформації аматорські малюнки шевронів як візуальної мови ідентифікації, співпричетності та цінностей. Це феномен, коли імпровізовані дизайни, натхненні особистими переживаннями та культурною спадщиною, згодом можуть бути офіційно затверджені командуванням і стати символами цілих бригад. Це справжній діючий процес демократизації мистецтва, де звичайний солдат стає творцем національного наративу, повертаючи Україну до її коренів через візуальну мову.

Постановка проблеми. Українські військові шеврони перетворилися з функціонального елемента уніформи на комплексний феномен візуальної культури: маркер ідентифікації, історичної спадкоємності, національної самоідентифікації, культурного спротиву та деколонізації.

Вони поєднують глибинні пласти спадщини (трипільські мотиви, руни, козацькі символи) з сучасним опором і поверненням пригніченої ідентичності, впливаючи на суспільну свідомість поза армією. Комплексне осмислення цього багатогранного явища залишається недостатнім, що визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографію становлення української військової символіки, джерельну базу дослідження проблеми на основі національних історичних традицій аналізує Віктор Карпов [5]. Той же автор аналізує роль видання «Знак» Українського геральдичного товариства як джерела та складової історіографії дослідження військової символіки України [8].

Упродовж 2014–2025 років з’явилася низка досліджень щодо ролі та генези візуальної айдентики у визначенні державної приналежності, зокрема питання символічного означення військових частин та підрозділів. У статті В. Карпова [6] фіксується початковий етап формування сучасної української військової символіки. Автор аналізує період 1992–1994 рр. – час формування перших офіційних нарукавних знаків Збройних Сил України. У статті встановлено, що ранні проекти нарукавних знаків частково зберігали формальні та колористичні риси радянської військової емблематики. Водночас простежується цілеспрямований процес вироблення нової символічної системи на рівні держави. До композиції інтегруються національні маркери – Тризуб, калина, колосся пшениці та державний прапор. Той же автор в більш пізньому дослідженні [7] спростовує твердження про запозичення нарукавних знаків у іноземних арміях (робота М. Слободянюка [15] [с. 27–40]), аналізуючи історично-хронологічний розвиток

процесу, згадуючи, що з'являються ініціативи фізичних осіб – військовослужбовців щодо розробки символіки бригад. У роботі О. В. Кравченко, К. В. Безмеліциної [9] акцент робиться на особливостях дизайнерських рішень на рукавних знаків, виявленні типових творчих прийомів: використання контрастних кольорів, рублених шрифтів, стилізації військової атрибутики, динамічних композицій та текстур. Автори доводять, що такі засоби активізують емоційне сприйняття. Декілька наукових напрацювань присвячені символіці окремих бригад. Олесь Серемуля [14] досліджує символіку та дизайни Сил Спеціальних Операцій ЗСУ, Микола Чмир [16] описує принцип та особливості розробки рукавних емблем корпусів Десантно-штурмових військ Збройних Сил України.

Назарова Л. О. [12] проводить міждисциплінарний аналіз воєнної символіки, що сформувалася в українському культурному просторі впродовж російсько-української війни у 2022–2025 років, акцентує увагу на появі цілого пласту нових візуальних образів, слів, виразів, які з'явилися під впливом війни і є унікальними, а з іншого боку – спираються на фольклорні архетипи. Аналізує ключові образи (Привид Києва-характерник, Свята Джавеліна – Богородиця-Заступниця, Пес Патрон – тотемний охоронець, «Байрактар» – сакралізована зброя, Азовсталь – міфологізоване місце сили) підкреслюючи роль символіки в травмотерапії, мобілізації та формуванні культурної пам'яті в умовах війни.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність досліджень, присвячених військовій символіці України, низка важливих аспектів цієї проблематики залишається недостатньо опрацьованою. Передусім це стосується феномену низового походження сучасних українських військових

шевронів, який варто розглядати не як поодинокі випадки індивідуальної творчості, а як цілісне соціокультурне явище. Механізм поступового й органічного переходу від індивідуальних аматорських ескізів, створених військовослужбовцями під впливом особистого досвіду війни та прагнення самоідентифікації та деколонізації до офіційно затверджених емблем, що репрезентують окремі бригади та роди військ – це демократизація процесу символотворення. Водночас цей процес можна розглядати і як важливий механізм культурного спротиву та відновлення історичної тяглості в умовах тривалої війни. Таким чином, зазначені аспекти – передусім феномен низового походження шевронної символіки та його якісна відмінність від традиційних ієрархічних (top-down) практик формування військової геральдики в інших країнах – досі не стали предметом системного міждисциплінарного аналізу, що й зумовлює наукову новизну та актуальність запропонованого дослідження.

Мета статті проаналізувати еволюцію українських військових шевронів від низових аматорських дизайнів до офіційно затверджених емблем Збройних Сил України, з'ясувати роль інтеграції трипільської, рунічної, козацької та міфологічної символіки у формуванні сучасної національної ідентичності в контексті війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи кейси художників-військовослужбовців, виявилось, що є окремий пласт художніх робіт, створених аматорами, які заслуговують окремої уваги. Приступаючи до служби, військові обирають собі позивний, який є їх особливим ідентифікатором, а також багато з них хочуть мати і власний візуальний знак – шеврон. Найчастіше бажання створити візуальний образ з'являється під впливом загальних цінностей, мети, особистих якостей

чи територіальної приналежності, що об'єднує певну групу людей. Також власну ідентичність завжди хочуть підкреслити добровольчі формування. Ці факти вже самі по собі кажуть про те, що шеврон – це потужний інструмент, який виконує не лише практичну функцію ідентифікації підрозділів, а й слугує інструментом для відродження української єдності та ідентичності.

Одна з ключових особливостей українського шеврону – його grassroots-походження. Grassroots – це термін, що позначає низовий, народний або зароджений знизу процес, рух чи ініціативу. Він походить від англійського слова «grassroots», що перекладається як «коріння трави». Ці рухи вважаються щирими і не імітують ініціативи, а справді відображають органічні настрої та потреби громадян, без втручання політичних лобістів, корпорацій чи інших зацікавлених еліт, які могли б штучно створювати видимість масового руху (так зване астротурфінг або astroturfing).

Створення військових шевронів українськими солдатами постає як акт свідомого пошуку та реконструювання національної ідентичності. Російська пропаганда, що акцентує наратив про «один народ» і «братні зв'язки», слугує інструментом культурної асиміляції, заперечуючи самостійність української нації та ігноруючи століття колоніального гноблення, русифікації та стирання етнічних маркерів під час імперського та радянського періодів. У відповідь на цю екзистенційну загрозу, військовослужбовці звертаються до глибинних шарів національної спадщини – трипільської символіки, давніх рун, міфологічних мотивів та історичних архетипів, – аби через візуальну мову шевронів відновити стерті наративи. Цей процес не є випадковим: він відображає колективну травму та опір, де індивідуальний

акт малювання емблеми стає механізмом деколонізації свідомості, перетворюючи шеврон на символ не лише військової єдності, але й відновленої суб'єктності нації, яка століттями боролася за збереження своєї унікальності проти імперських наративів єдності, що насправді маскують домінацію. Таким чином, шеврони виступають як артефакти культурного спротиву, підкреслюючи, що війна за територію є водночас війною за ідентичність, де солдати, через творчість, реставрують історичну тяглисть і протидіють спробам стерти українську самобутність.

Аматорські ідеї поширюються в соціальних мережах, де військовослужбовці діляться дизайнами. Якщо дизайн резонує з підрозділом, він може бути поданий на затвердження до Генерального штабу ЗСУ і стати офіційним.

Процедура створення та затвердження наукавних знаків регламентується «Методичними рекомендаціями щодо окремих питань розвитку і впровадження військової символіки у Збройних Силах України», затвердженими Міністром оборони України 14 січня 2020 року. Право на свій наукавний знак має кожна окрема військова частина, орган військового управління, вищий військовий навчальний заклад, установа та організація. З метою розробки та (або) затвердження наукавного знака командир (начальник, директор) надсилає на адресу Центрального управління розвитку матеріального забезпечення Міноборони України клопотання на розробку, одним із пунктів якого є історичні відомості. [3],[4] Згідно даних Міністерства оборони України, протягом 2025 року затверджено 163 нові наукавні знаки для військових частин та підрозділів [2].

Шеврони в українській армії мають коріння в традиціях Київської Русі, де символи на щитах та прапорах

ідентифікували воїнів. У період Української Народної Республіки (1917–1920) Симон Петлюра запровадив нарукавні знаки з тризубом, які стали прообразом сучасних шевронів ЗСУ.

Історичні постаті, події та символіка. Тризуб, центральний елемент багатьох шевронів, є давнім символом, пов'язаним з князем Володимиром Великим (X століття)(Іл.2). Він символізує волю до свободи, а його форма інтерпретується як слово «ВОЛЯ» у стилізованому письмі. У воєнний час тризуб стає маркером опору, інтегруючись у дизайни бригад (Іл.1).

Іл.1.Нарукавний знак 12-тої окремої важкої механізованої бригади. Іл.2.Цегла з тризубом князя Володимира, кін. X ст. (знайдена в 1908 році в руїнах Десятинної церкви)

Використання булави (Іл.4) на шевронах Збройних Сил України (Іл.3) сягає козацької доби, коли вона з бойової зброї перетворилася на один із головних клейнодів влади гетьмана – зокрема таких діячів, як Богдан Хмельницький, Іван Мазепа та Пилип Орлик. У XVI–XVIII століттях булава символізувала верховну військову й державну

владу, а після занепаду Гетьманщини зберіглася як знак незалежності та державності. У період Української революції 1917–1921 років і особливо після 1991 року ця символіка була відроджена, а в сучасних ЗСУ офіційно закріплена в межах реформ військової геральдики 2014–2020 років. Булава присутня на шевронах Командування окремих родів сил/військ, як-от Командування Сил територіальної оборони, Командування сил логістики, Командування Сил підтримки, Командування Медичних сил, Командування Десантно-штурмових військ, Командування морської піхоти.

Іл.3. Нарукавний знак Генерального штабу Збройних Сил України. Іл.4. Булава Богдана Хмельницького з носорожого рогу, Музей Війська Польського, Варшава

В основі емблеми Окремої президентської бригади імені Богдана Хмельницького (Іл. 5) лежить «Сердюцька зоря» (Іл.6) – сяючий хрест і пірначі (різновид булави у козаків). Сердюки – це бійці піхотних частин XVII – XVIII століть. Наймали їх гетьмани в якості власної гвардії. А козаки нерідко ставилися до них негативно – хто ж

береться за військову справу за гроші?

За часів УНР традиція сердюцьких військ відродилася. З українізованих військових частин колишньої Російської імператорської армії були створені дві Сердюцькі дивізії. Традицію сердюків продовжив і гетьман Скоропадський: його уряд набрав з дітей хліборобів Сердюцьку дивізію для власної охорони.

Іл.5.Шеврон Окремої президентської бригади імені Богдана Хмельницького Іл.6.«Сердюцька зоря» - кокарда Сердюцької дивізії, 1918 р

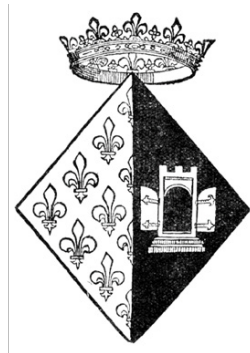
Історичні фігури, як козаки чи князі, інтегруються для підкреслення спадкоємності. Шеврони з козаком на коні нагадують про боротьбу за незалежність. Наприклад, нарукавний знак 110-ї ОБрТрО (Іл.7,8) має вигляд геральдичного щита на жовтому тлі та синьою зубчатою главою, оздоблений синім кантом. Центральним елементом емблеми є козак з мушкетом на плечі, який символізує готовність до захисту рідної землі та відданість принципам патріотизму.

Іл.7.Нарукавний знак 110 ТрО (Запоріжська обл.)

Іл.8.Нарукавний знак 110 ТрО (Запоріжська обл.)

155 окрема механізована бригада імені Анни Київської – в символіці (Іл.9)враховано як її почесне найменування, так і особливості її формування на французьких теренах, використано елементи фамільного герба.(Іл.10)

Іл.9.Шеврон 155 окремої механізованої бригади імені Анни Київської. Іл. 10. Уявний герб Анни в XVII ст.

19 армійський корпус – у символіці корпусу (Іл.11), який сформовано на колишніх теренах Чорноморського козацького війська, використано символи з їх першого

прапора (Іл.12), який, за спогадами, було збережено під час руйнування Січі.

Іл.11.Шеврон 19 армійського корпусу. Іл. 12. Прапор Чорноморського козацького війська (1792–1860)

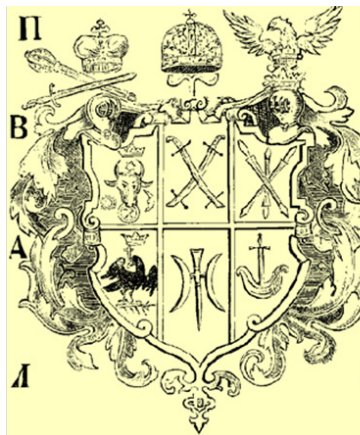
На офіційному нарукавному знаку 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр» (Іл.13) зображено чорного круката та дубове листя. Войовничий птах символізує шалений спротив, розум, довголіття, хоробрість. А дубове листя нагадує про гайдамацький дуб та повстанський рух Максима Залізняка (Іл.14) часів Коліївщини.[11]

Іл.13.Нарукавний знак 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр». Іл.14.Повстанці під дубом (ілюстрація до «Гайдамак» О. Сластіона)

В символіці нарукавного знака військової частини А5143 (Іл.15) використано перехрещені шаблі клинками додолу, осяяні хрестами, та хрести з розширеними кінцями. Такі символи використовувалися у гербах роду Могили. (Іл.16)

Під управлінням одного з представників цього роду – видатного українського політичного, освітнього і церковного діяча Петра Могили – перебувала Києво-Могилянська академія. До її володінь входив Києво-Братський монастир з його землями Пущі-Водиці, що вказує на місце розташування військової частини.

Іл.15.Шеврон військової частини А5143. Іл.16. Герб Петра Могили

Знак на нашивці 13-тої бригади оперативного призначення «Хартія» (Іл.17) є стилізованим варіантом рівнокінцевого хреста, який має глибоке історичне та символічне значення в Україні. Білий рівнокінцевий хрест історично вважається хоругвою (прапором) козацтва. Його зображення можна знайти на козацьких прапорах 1651 року та прапорі гетьмана Богдана Хмельницького (Іл.18).

Іл.17.Нашивка 13 БрОП «Хартія». Іл.18.Прапор гетьмана Богдана Хмельницького

28-ма окрема механізована бригада носить почесну назву на честь Лицарів Зимового Походу – учасників Першого зимового походу. Це похід Армії Української Народної Республіки тилами Червоної та Добровольчої армій під проводом Михайла Омеляновича-Павленка, що тривав з 1919 по 1920 рік. Головним завданням Зимового Походу було збереження присутності української армії на українській території шляхом партизанських дій, у той час як її головний отаман Симон Петлюра у справах державної важливості перебував зі своїм штабом у Варшаві. Центральний елемент шеврона – залізний хрест (Іл.19), і це одна з нагород Української визвольної війни 1917-1921 років. І що важливо – єдина бойова відзнака армії УНР (Іл.20).

Іл.19.Нарукавний знак 28-ма окрема механізована бригада імені Лицарів Зимового Походу. Іл.20.Залізний Хрест (другий випуск)

58-ма окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського названа на честь Гетьмана Війська Запорозького та має шеврон (Іл.21), де зображений фірмовий гетьманський герб. А ще – латинське гасло «*Simul ad victoriam*», що в перекладі – «Разом до перемоги». Отже, у центрі шеврона – герб родини Виговських, що є різновидом герба абданк (Іл.22). Саме такі герби використовувались як родові герби кількох польських, литовсько-білоруських, українських шляхетських родів за часів Королівства П'ястів, Речі Посполитої. Цікаво: саме таким гербом володіли й Богдан та Юрій Хмельницькі.

Іл.21.Нарукавний знак 58-мої окремої мотопіхотної бригади імені гетьмана Івана Виговського Іл.22.Герб Івана Виговського за першим привілеєм. Відбиток печатки 1664 року.

72-га окрема механізована бригада імені Чорних Запорозжців має на шевроні череп і напис «Україна або смерть» (Іл.23). Названа на честь Чорних Запорозжців – військового формування часів УНР. Це елітне військове формування кавалерії армії Української Народної Республіки існувало з 1918 по 1920 рік. На емблемі 72-ї бригади красується зворотна частина знамена чорних запорозжців (Іл.24) – зображення «Адамової голови» (череп із двома кістками) і напис «Україна або смерть».

[10]

Іл.23.Нарукавний знак 72-гої окремої механізованої бригади, 2025 рік. Іл.24.Прапор полку Чорних запорозжців армії УНР

Трипільська символіка, руни та українські орнаменти. Трипільська культура (IV–III тис. до н.е.), одна з найдавніших на території України, надихає на символи спіралей, хвиль та геометричних візерунків, що символізують родючість та циклічність життя. У шевронах це проявляється через абстрактні мотиви, подібні до трипільської кераміки. Наприклад, деякі емблеми повітряно-десантних військ включають спіралеподібні елементи, що нагадують трипільські орнаменти, символізуючи зв'язок з прадавньою землею.

Українські «руни» (давні символи, подібні до скандинавських, але з локальними варіаціями) та традиційні орнаменти (вишивка, петриківський розпис) інтегруються в шеврони для підкреслення етнічної унікальності. Орнаменти часто з'являються як бордюри чи фони, наприклад, у патчах з геометричними візерунками, що символізують єдність.

З'явилися патчі, які використовують не як ідентифікатори окремих підрозділів, а як символ приналежності до військових. До таких відносяться патчі-оберіги (Іл.25).

Іл.25. Патч- оберіг з рунічною символікою

Руна Aegishjalmr (Ægishjálmr), відомий також як «Шолом Жаху».

Основна семантична функція знаку полягає у забезпеченні магічного захисту носія та психологічному придушенні волі супротивника. Центральна точка інтерпретується як душа або свідомість людини. Від центру розходяться промені, що символізують психічні аспекти особистості. Кінцеві відгалуження та додаткові елементи на периферії позначають взаємодію з зовнішнім світом, зокрема з ворогами чи небезпеками. Знак у сагах та фольклорі асоціюється з надприродною силою,

здатністю «паралізувати поглядом» або «заморожувати» супротивника, що має паралелі з мотивом «змійного погляду» чи «очей василіска».

У XXI столітті Агісх'яльм набув нового значення в контексті військової символіки. Деякі військові підрозділи (зокрема, у складі добровольчих формувань та спеціальних підрозділів) використовують його як елемент нарукавної нашивки для маркування психологічної стійкості та готовності до бою, захисної функції (оберіг від фізичної та психічної загрози), символічної апеляції до вищих сил чи архетипічної сили предків.

Символ руни Альгіз (Algiz / Eolh / Elhaz) (зображення зліва) на шевронах пошукового загону «Плацдарм» (Іл.26), який займається пошуком та евакуацією загиблих і зниклих безвісти, використовується саме як оберіг і знак захисту душ загиблих воїнів, а також захисту самих пошуковців під час роботи в небезпечних зонах (біля лінії фронту, під обстрілами).[19] Знак на правому шевроні – це руна Одал (Othala / Odal / Ethel) у класичній формі. Основне значення в традиційній рунічній символіці:

Спадщина, рід, предки, родина, дім, батьківщина.

Власність, спадок, коріння, зв'язок поколінь.

Батьківщина як священна земля предків, захист спадщини.

У контексті пошукової групи «Плацдарм» цей символ набуває глибокого патріотичного й меморіального сенсу: він уособлює повернення загиблих воїнів додому – до рідної землі, до родини, до вічної пам'яті нації. Це знак, що пошуковці не просто знаходять тіла, а повертають спадщину України – її синів і дочок – на батьківщину, яку вони захищали.

Іл.

Нарукавний знак елітного спецпідрозділу Головного управління розвідки (ГУР) Міністерства оборони України «Kraken» (Іл.27) складається з кількох ключових елементів, кожен із яких має своє значення:

Іл.27. Нарукавний знак спецпідрозділу ГУР «Kraken».

Символіка цього знака уособлює силу, непередбачуваність та смертоносну хватку бійців, які завдають раптових ударів по ворогу. Головний символ підрозділу – міфічна морська істота Кракен, що

підіймається з глибин, аби нищити ворогів, уособлює легке знищення цілі на полі бою.[1]

Руна Тейваз (стрілка вгору) – руна воїна, яка символізує мужність, честь і шлях справжнього бійця.

1654: Рік заснування Харкова, міста, з якого бере початок цей підрозділ. Це код ідентичності та пам'ять про витоки.

Особиста емблема ідентифікації військової – снайперки (Іл.28), з використанням орнаментів традиційної української вишивки хрестиком як основи, на якій тримається решта символів – зашифрований позивний та ідентифікатори військової професії – снайпер.[18]

Іл.28.Репліка особистого шеврону Тетяни Хімійон «Танго».

Етапи аматорської роботи (Іл.29) – розробки шеврону (Іл.30) для відділення командиром Ярославом Буря, в який закладено як державні символи – герб, так і рунічні.[17]

Руна Одал (Отал) символізує власність, спадщину та належність до певного роду або землі. Руна Іса (Іса) – символ концентрації, самодисципліни, перерви для внутрішнього переосмислення та стабільності.

Іл.29. Ескізи до шеврону

Іл.30. Шеврон відділення ЯР, розроблений командиром Ярославом Буря, позивний «Яр»

Міфологія та народна символіка. Міфологічні мотиви домінують у багатьох дизайнах. Архангел Михаїл (захисник воїнів) з'являється з мечем та щитом з тризубом, символізуючи перемогу над злом. Дракони, вовки та орли – елементи слов'янської міфології – представляють силу та свободу. Шеврон з «Перемогою Ангелом» (Victory Angel) ілюструє солдата з крилами, що тримає щит з тризубом,

натхненний міфами про небесних захисників.

В нарукавному знаку 153 окремої механізованої бригади (Іл.31) реалізовано символіку механізованого підрозділу через ретроспективу літописних згадок про «Повість временних літ», де було описано легендарний похід київського князя Олега Віщого на Царгород, під час якого Олег звелів зробити своїм воїнам колеса і поставити на них кораблі.

Іл.31.Шеврон 153 окремої механізованої бригади

Шеврон «Вовків Да Вінчі» (Іл.32) виник у 2014 році майже одночасно з появою самого підрозділу, який тоді був ротою добровольців – Першою окремою штурмовою ротою.

В його основі – три вовки. Вовк – тотемна тварина, яка є оберегом та символом батальйону. Це войовнича тварина, яка має глибоке коріння в українській міфології. Коли вовки збираються до зграї, її вже неможливо перемогти. Вовкулака в українській міфології уособлює міфологічного воїна з надприродними здібностями, корені якого сягають українського фольклору та легенд про козаків-характерників, здатних перетворюватися на вовків.

Образ вовка в своїй символіці використовують також Сили спеціальних операцій Збройних сил України (Іл.33). Також присутній Двозуб – перший родовий знак київських князів, а саме Святослава Хороброго (938-972 рр).[13]

Іл.32. Шеврон «Вовків Да Вінчі». Іл.33. Знак Сил спеціальних операцій Збройних сил України

На шевроні військової частини А4122 (Іл.34) використано мотиви прапора Київського полку другої половини XVII ст., що вказує не лише на розташування військової частини, а й на готовність до захисту Батьківщини. При цьому фламберг (меч з лезом хвилястої форми) (Іл.35) асоціюється зі зброєю архистратига Михаїла – покровителя Київської землі.

Іл.34.Шеврон 210-ого окремого штурмового полку. Іл.35.Меч «Фламберг»

82-га окрема десантно-штурмова бригада (неофіційна назва «Боривітер») має на шевроні(Іл.36) образ хижого птаха – сокола роду боривітер, що символізує швидкість, силу, рішучість та здатність долати перешкоди. Боривітра часто згадували у українських казках, прислів'ях та піснях як символ охорони, спостережливості та сили.

Іл.36.Нашивка 82-гої ОДШБ («Боривітер»)

Висновки. Феномен українського військового шеврону в умовах російсько-української війни є яскравим проявом демократизації формування символічного простору та культурного спротиву. Те, що починалося як індивідуальні ескізи, намальовані солдатами без професійної художньої освіти, швидко перетворювалося на колективно визнані емблеми підрозділів, а згодом – на офіційні наруканні знаки бригад Збройних Сил України. Цей grassroots-процес – від аматорського малюнка до затвердженого символу держави демонструє, як у кризові часи звичайні захисники стають співавторами національного наративу.

Інтеграція в шеврони елементів прадавньої спадщини – трипільських спіралей і ромбів, рунічних знаків, козацьких клейнодів, міфологічних образів та історичних мотивів – не є випадковою. Це свідоме звернення до глибинних шарів колективної пам'яті, які століттями піддавалися русифікації, забуттю чи запереченню. Кожен такий символ стає актом деколонізації свідомості: воїн не просто носить нашивку – він візуально проголошує тисячолітню тяглість української присутності на цій землі. Таким чином, сучасний український шеврон перестає бути лише утилітарним елементом уніформи. Він перетворюється на живий артефакт національного відродження.

Феномен українського військового шеврону має не лише культурологічне, а й історико-стратегічне значення. Він демонструє, як у збройному конфлікті паралельно відбувається боротьба за територію та за збереження національної пам'яті, культурних коренів і суб'єктності. Шеврон, створений військовослужбовцями на основі власних ескізів і згодом офіційно затверджений, виступає механізмом конструювання ідентичності. Його еволюція від індивідуального творіння до символу бригади ілюструє ефективність низового підходу до формування наративів,

що сприяють суспільній консолідації.

Аналіз цього явища дозволяє зрозуміти роль символіки як інструменту не тільки ідентифікації, а й культурного спротиву та відтворення історичної тяглості в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Сьогодні розповідаємо про нашу емблему. instagram. KRAKEN 1654 - ПБС 3 Армійського Корпусу. 28.09.2025. URL: <https://www.instagram.com/p/DPJm6e0jPwI/> (дата звернення: 07.03.2026).

2. Протягом 2025 року затверджено 163 нові нарукавні знаки для військових частин та підрозділів. Міністерство оборони України. 27.10.2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/protyagom-2025-roku-zatverdzheno-163-novi-narukavni-znaki-dlya-vijskovih-chastin-ta-pidrozdiliv> (дата звернення: 01.03.2026).

3. Як подати заявку на розробку нарукавного знаку — покрокова інструкція. Міністерство оборони України. 16.09.2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/protyagom-2025-roku-zatverdzheno-163-novi-narukavni-znaki-dlya-vijskovih-chastin-ta-pidrozdiliv> (дата звернення: 01.03.2026).

4. Як Міноборони створює військову символіку: від ідеї до унікального знака підрозділу. Міністерство оборони України. 26.07.2025. URL: <https://mod.gov.ua/news/yak-minoboroni-stvoryuye-vijskovu-simvoliku-vid-ideyi-do-unikalnogo-znaka-pidrozdilu> (дата звернення: 01.03.2026).

5. Карпов В. Проблеми становлення військової символіки України 1991-2012 рр. «Військово-історичний вісник». 2013.232с.

6. Карпов В. Генеза загальновійськового нарукавного знаку за видами військ, нарукавні знаки військових частин

та установ Збройних Сил України. «Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв» № 2'2015 (ISSN 2226-3209). Сс.171-173.

7. Карпов В. Становлення символіки військових частин збройних сил України Elib.nakkkim.edu.ua. 01.01.2019. 17с. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/258?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.03.2026).

8. Карпов В. Вісник Українського геральдичного товариства «Знак» як джерело дослідження військової символіки. www.academia.edu. 01.01.2016. URL: <https://www.academia.edu/25276232/> (дата звернення: 26.02.2026).

9. Кравченко О., Безмеліцина К. Символіка та графічні прийоми у військово – патріотичній айдентиці. Український мистецтвознавчий дискурс, 2024, Вип. 4, Сс.99–105.

10. Куліш О. Бригада Чорних Запорожців: історія від УНР до ЗСУ. Homester. 20.10.2025. URL: <https://homester.com.ua/ru/brygada-chornyh-zaporozhcziv-istoriya-vid-unr-do-zsu/> (дата звернення: 01.03.2026).

11. Кухариг Н. Чорний крук та дубове листя: що означає шеврон легендарної 93-ї ОМБр. TELEGRAF. 10.01.2025. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2025-01-10/5893661-chorniy-kruk-ta-dubove-listya-shcho-oznachae-shevron-legendarnoi-93-ombr> (дата звернення: 01.03.2026).

12. Назарова Л. Воєнна символіка України (2022–2025): фольклорна генеза, типологія, функціональне навантаження. «Наукові записки. Серія: Філологічні науки».. 2025. Т. 2. Сс.121–128

13. Назарова М. Вовчу зграю неможливо перемогти: що означає шеврон «Вовків Да Вінчі». TELEGRAF. 14.01.2025. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2025-01-14/5894167-volchyu-stayu-nevozmozhno->

pobedit-что-oznachaet-shevron-volkov-da-vinchi (дата звернення: 01.03.2026).

14. Серемуля О. Дизайн символіки сил спеціальних операцій України: становлення та розвиток. Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. 2025. Вип. 17(33). с.604.

15. Слободянюк М.В. Передумови появи та становлення нарукавної емблематики Сухопутних військ Збройних сил України (1992 – 2012): дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Інс-т. української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України / Михайло Васильович Слободянюк. – Київ, 2017. 233с

16. Чмир М. Птах на двох: нарукавні емблеми корпусів Десантно-штурмових військ Збройних Сил України. «Знак» Українського геральдического товариства. 2025.

17. Чуйко С. Інтерв'ю з Малиш Олександрою Романівною «Особисті малюнки нареченого-військового, що зник безвісти», [Telegram] : нотатки. – [17.10.2025]. – Режим доступу: архів автора.

18. Чуйко С. Інтерв'ю з Хіміон Тетяною Петрівною [Telegram] : нотатки . – [17.10.2022]. – Режим доступу: архів автора.

19. Юков О. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/aleksej.ukov> (дата звернення: 01.03.2026).

References:

1.KRAKEN 1654 – PBS 3 Armiiskoho Korpusu. (2025). Sohodni rozpovidaiemo pro nashu emblem [Today we tell about our emblem]. Instagram. Available at: <https://www.instagram.com/p/DPJm6e0jPwI/> (accessed 07 March 2026). [in Ukrainian]

2.Ministerstvo oborony Ukrainy. (2025). Protiahom 2025 roku zatverdzheno 163 novi narukavni znaky dlia viiskovykh

chastyn ta pidrozdiliv [During 2025, 163 new sleeve insignia for military units were approved]. Available at: <https://mod.gov.ua/news/protyagom-2025-roku-zatverdzheno-163-novi-narukavni-znaki-dlya-vijskovih-chastin-ta-pidrozdiliv> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]

3.Ministerstvo oborony Ukrainy. (2025). Yak podaty zaiavku na rozrobku narukavnoho znaku — pokrokovia instruktsiia [How to submit an application for the development of a sleeve insignia — step-by-step instruction]. Available at: <https://mod.gov.ua/news/protyagom-2025-roku-zatverdzheno-163-novi-narukavni-znaki-dlya-vijskovih-chastin-ta-pidrozdiliv> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]

4.Ministerstvo oborony Ukrainy. (2025). Yak Minoborony stvoriuie viiskovu symvoliku: vid idei do unikalnoho znaka pidrozdilu [How the Ministry of Defense creates military symbols: from idea to a unique unit insignia]. Available at: <https://mod.gov.ua/news/yak-minoboroni-stvoryuye-vijskovu-simvoliku-vid-ideyi-do-unikalnogo-znaka-pidrozdilu> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]

5.Karpov, V. (2013). Problemy stanovlennia viiskovoi symvoliky Ukrainy [Problems of formation of Ukrainian military symbolism]. Viiskovo-istorychnyi visnyk. [in Ukrainian]

6.Karpov, V. (2015). Heneza zahalnoviiskovoho narukavnoho znaku za vydamy viisk, narukavni znaky viiskovykh chastyn ta ustanov Zbroinykh Syl Ukrainy [Genesis of the general military sleeve insignia by branches of service and sleeve insignia of military units and institutions of the Armed Forces of Ukraine]. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 2. [in Ukrainian]

7.Karpov, V. (2019). Stanovlennia symvoliky viiskovykh chastyn Zbroinykh Syl Ukrainy [Formation of the symbols of military units of the Armed Forces of Ukraine]. Available at:

<https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/258> (accessed 04 March 2026). [in Ukrainian]

8.Karpov, V. (2016). Visnyk Ukrainського heraldychnoho tovarystva “Znak” yak dzherelo doslidzhennia viiskovoi symvoliky [The Bulletin of the Ukrainian Heraldic Society “Znak” as a source for the study of military symbolism]. Available at: <https://www.academia.edu/25276232/> (accessed 26 February 2026). [in Ukrainian]

9.Kravchenko, O., & Bezmelitsyna, K. (2024). Symvolika ta hrafichni pryomy u viiskovo-patriotychnii aidentytsi [Symbolism and graphic techniques in military-patriotic identity]. Teoriia ta praktyka dyzainu, 34. [in Ukrainian]

10.Kulish, O. (2025). Bryhada Chornykh Zaporozhtsiv: istoriia vid UNR do ZSU [The Black Zaporozhians Brigade: history from the Ukrainian People’s Republic to the Armed Forces of Ukraine]. Available at: <https://homester.com.ua/ru/brygada-chornyh-zaporozhcziv-istoriya-vid-unr-do-zsu/> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]

11.Kukharyh, N. (2025). Chornyi kruk ta dubove lystia: shcho oznachaie shevron lehendarnoi 93-yi OMBR [Black raven and oak leaves: what the chevron of the legendary 93rd Mechanized Brigade means]. Available at: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2025-01-10/5893661-chorniy-kruk-ta-dubove-listya-shcho-oznachae-shevron-legendarnoi-93-ombr> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]

12.Nazarova, L. (2025). Voienna symvolika Ukrainy (2022–2025): folklorna heneza, typolohiia, funktsionalne navantazhennia [Military symbolism of Ukraine (2022–2025): folkloric genesis, typology, and functional load]. Naukovi zapysky. Seriia: Filolohichni nauky, 2. [in Ukrainian]

13.Nazarova, M. (2025). Vovchu zghraiu nemozhlyvo peremohty: shcho oznachaie shevron “Vovkiv Da Vinchi” [A wolf pack cannot be defeated: what the “Da Vinci

Wolves” chevron means]. Available at: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2025-01-14/5894167-volchyu-stayu-nevozmozhno-pobedit-cho-oznachaet-shevron-volkov-davinci> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]

14.Seremulia, O. (2025). Dizain symboliky Syl spetsialnykh operatsii Ukrainy: stanovlennia ta rozvytok [Design of the symbolism of the Special Operations Forces of Ukraine: formation and development]. Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy im. V. Stefanyka, 7. [in Ukrainian]

15.Slobodianiuk, M. V. (2017). Peredumovy poiavy ta stanovlennia narukavnoi emblematyky Sukhoputnykh viisk Zbroinykh syl Ukrainy (1992–2012) [Prerequisites for the emergence and formation of sleeve emblems of the Land Forces of the Armed Forces of Ukraine (1992–2012)]. PhD dissertation. Kyiv. [in Ukrainian]

16.Chmyr, M. (2025). Ptakh na dvokh: narukavni emblemy korpusiv Desantno-shturmovykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy [A bird for two: sleeve emblems of the corps of the Air Assault Forces of the Armed Forces of Ukraine]. Znak: Visnyk Ukrainського heraldychnoho tovarystva. [in Ukrainian]

17.Chuiko, S. (2025). Interviu z Malysh Oleksandroiu Romanivnoiu “Osobysti maliunky narechenoho-viiskovoho, shcho znyk bezvisty” [Interview with Oleksandra Malysh “Personal drawings of a missing soldier fiancé”]. Telegram notes, 17 October. Author’s archive. [in Ukrainian]

18.Chuiko, S. (2022). Interviu z Khimion Tetianoiu Petrivnoiu [Interview with Tetiana Khimion]. Telegram notes, 17 October. Author’s archive. [in Ukrainian]

19.Yukov O. Facebook [Facebook]. Available at: <https://www.facebook.com/aleksej.ukov> (accessed 01 March 2026). [in Ukrainian]